

VARDAGAR I JULTIDEN EFTER NYÅRSDAGEN: 2 januari

Första läsningen: **1 Joh 2:22-28** (*Bevara det ni har hört från början*)

Johannes nyckelord ”bevara” och ”förbli” stämmer på oss katoliker när det rör sig om tron: vi kan ha problem med den, men att ändra på den ser vi som fusk. Kyrkan bevarar sanningen och vi är inte klokare än kyrkan. Gnostikerna var f.d. kristna som ville ”gå vidare” och ”utveckla” tron enligt vad ”Anden” eller ”Visheten” ingav dem. De kände inget behov av mässaens gemenskap (1 Joh 2:19). ”Kristus” var för dem en andlig princip, inte identisk med den judiske snickaren Jesus. De ville ”upplysa” enfaldiga kristna med sin gnostiska visdom. *Ni behöver ingen lärare*, säger Johannes (v. 27; jfr Matt 23:10). Den enkla tron apostlarna gav er räcker! Jesu Ande finns i er och undervisar er (”smörjelsen” leder tanken till *krismat* som smordes på vår panna vid konfirmationen). Gnostikerna var som de idag som skrattar åt julkrubbor, rosenkransar, medaljer och andra primitiva ting som enkelt folk älskar. Men: dessa bruk har tillkommit under Andens ledning genom många århundraden och illustrerar att Gud har blivit sann och kroppslig människa. Vi kan frimodigt (v. 28) använda dem tills han kommer åter och vi inte längre behöver några sådana hjälpmedel för vår andakt.

Evangelium: **Joh 1:19-28** (*Efter mig kommer en som går före mig*)

”Vilken rätt har du att missionera? Vem tror du att du är?” Läsaren känner kanske igen detta. Ingen vill ”pådyvlas” en tro. Det dop som Johannes döparen praktiserade väckte misstankar. Frälsarens ankomst var hett efterlängtat i det troende och förtryckta folket. Kontrollanterna från Jerusalem ställer hela folkets fråga till Johannes (Luk 3:15). Kallar han sig för Messias kan det utlösa uppror. Precis detta fruktade Herodes (enligt den judiske historieskrivaren Josefus Flavius, *Ant. Iud.* 18:116-119). Därför lät han halshugga Johannes (vilket inte utesluter evangeliernas förklaring, se Luk 3:19-20; Mark 6:14-29). Prästerna återvänder till Jerusalem utan ett klart svar. Därmed kan de inte slå ned på rörelsen. De vet inte hur de ska bedöma den (jfr Mark 11:30-33). Herodes löste som sagt problemet åt dem på sitt sätt.

Johannes ville inte kallas för Elia, den profet som skulle återvända innan Messias och Guds stora dom (Mal 3:1 samt 4:5-6 = 3:23-24 i vissa biblar). Enligt Jesus var han det (Matt 11:14). Möjligen ville Johannes motverka missförstånd, ungefär som när Jesus vägrade att kallas för Messias (t.ex. Matt 16:20). Johannes *är* inte Elia (han kommer inte för att ta död på Baalsdyrkare som i 1 Kung 18:40), men han fullföljer Elias *tjänst* genom att vara en *röst* (v. 23; Mal 3:1; Jes 40:3). Johannes ville inte heller kallas för Messias. Han vet vem Messias är (v. 26-27). Inte heller är han den ”profet lik mig” som Mose förutsade (5 Mos 18:15). Jesus kallar Johannes för *mer än profet* (Matt 11:9-11), men Döparen är ödmjuk. I katolska kyrkan kan ingen ge sig själv titlar. All myndighet går tillbaka till apostlarna (den apostoliska successionen, se *Katolska kyrkans katekes*, nr 859-862). De som har ett kyrkligt uppdrag ska som Johannes peka på Jesus: *Se, Guds lamm* (jfr Joh 1:29, 38). De ska själva förminskas, bli genomskinliga för Kristus, och inte skymma sikten för honom genom att framhäva sin personlighet (Joh 3:30).

Om vi lever, lever vi för Herren, och om vi dör, dör vi för Herren. (Rom 14:8)

VARDAGAR I JULTIDEN EFTER NYÅRSDAGEN: 3 januari

Första läsningen: **1 Joh 2:29 – 3:6** (*Den som förblir i honom syndar inte*)

De s.k. gnostikerna ansåg att de var ”fria från lagen”, som Paulus säger (Rom 7:6). De kunde synda med kroppen utan att deras ”ande” tog skada. Mot detta svarar Johannes att man ska leva rättfärdigt om man ska vara Guds barn. Jesus har uppenbarat sig för att *ta bort* synderna (v. 5) – därmed syftar Johannes på Jesu första ankomst, födelsen i Betlehem. När Jesus uppenbarar sig igen – därmed avses hans återkomst i härlighet – ska vi *bli lika honom*, alltså utan synd (2. 2). Synd och Gud går inte ihop. Vill vi kunna hoppas på Gud ska vi rena oss (v. 3). ”Den som förblir i honom syndar inte” (v. 6) – det betyder inte att vi är ”immuna mot synd” utan: vi *ska ständigt välja att inte synda* för att inte tappa bort vår dyrbara gemenskap med Gud. Vad innebär det att vi ska *bli lika honom* (v. 2)? Vi ska få se Jesus *ansikte mot ansikte* (1 Kor 13:12) dvs. *sådan han är* (v. 2). *Och alla vi som utan slöja för ansiktet skådar Herrens härlighet förvandlas till en och samma avbild; vi förhärligas av denna härlighet som kommer från Herren* (2 Kor 3:18). Vi ser redan Jesus med trons ögon (att ”se” är ofta synonymt med att *tro* i Johannes skrifter). Alltså är den som tror på Kristus redan nu *en ny skapelse* (2 Kor 5:17). Det förstår inte den värld som har vänt sig bort från Gud. Tillsammans med Jesus lever vi i ett heligt utanförskap (v. 1). Därför behöver vi varandra för att ”förbli i honom”.

Evangelium: **Joh 1:29-34** (*Där är Guds lamm*)

Orden som prästen säger innan vi tar emot Kristi kropp och blod i mässan är Döparens ord när han pekar på Guds Son (v. 29). Varför är Jesus Guds ”lamm” och inte t.ex. örn eller lejon? När Gud frälste hebreerna från slaveriet i Egypten skulle varje familj slakta ett lamm och stryka lite av blodet kring sin dörr. Då skulle de skonas när Guds dödsängel drog förbi (2 Mos 12:21-27). Judarna firar varje vår påsken till minnet av detta. På ett liknande sätt kommer Messias att ”slaktas” för att befria, skydda och skona dem som väntar på Guds hjälp. Profeten Jesaja sade att vi alla har gått *vilse som får* (Jes 53:6). Våra synder är många och allvarliga. Vi kan inte på något rimligt sätt gottgöra dem. Gud har i sin rättvisa dom full rätt att dundra emot oss och slå till ... *men Herren lät vår skuld drabba honom. Han fann sig i lidandet, han öppnade inte sin mun. Han var som lammet som leds till slakt* (Jes 53:6-7). Messias sätt att träda fram för världen, som hjälplöst barn i stallet, och hans sätt att lämna den igen, som offerlamm för alla fel vi gjort oss skyldiga till, bevisar Guds kärlek. Gud låter – som redan Jesaja såg – sin Ande komma över honom (Jes 42:1). Det har Johannes fått se i en vision (v. 32) och förstår nu till fullo vem Jesus är (v. 33). *Duvan* påminner oss om Noas duva med olivkvisten som förkunnade att vredens tid var över (1 Mos 8:11). En ny värld, frisk och fri från synd, blev synlig där vid floden. Jesus som stiger upp ur dopvattnet i Jordan är denna nya värld (Mark 1:10).

Lyft upp mig, Herre, från synd till förlåtelse, från död till liv, från mörker till ljus.

VARDAGAR I JULTIDEN EFTER NYÅRSDAGEN: 4 januari

Första läsningen: **1 Joh 3:7-10** (*Den som är född av Gud syndar inte*)

Gnostikerna ansåg att de förblev ”rena” i anden oavsett vad de gjorde med kroppen. Andens ”kunskap” (*gnosis*) lyfte dem över de simpla, smutsiga jordiska tingen. Johannes låter nästan likadant när han säger att den som är ”född av Gud” (= döpt) ”syndar inte”. Vad han menar är: Vi ”*kan inte*” synda för att vi *inte vill* och *inte kan* i den mån vi lever i vänskap med Gud. ”Jag kan bara inte göra det där” tänkte en tysk soldat på Östfronten under Andra världskriget när han beordrades skjuta civila. Han ställde sig vid sidan om dem och blev själv avrättad. Martin Luther ansåg att vi syndar i allt vi gör. Det stämmer inte. Den som har upplevt vad sann kärlek och godhet är har en inre spärr mot ondskan. Vi kan ta bort spärren, gå emot Anden. Då syndar vi.

Evangelium: **Joh 1:35-42** (*Vi har funnit Messias*)

I åtta korta verser får vi en sammanfattning av en hel dag. Författaren (som bör vara den ene av de två i v. 35 f) kommer efter många decennier ihåg detaljer som klocktiden (Bibel 2000 översätter ”den tionde timmen”, alltså kl. 16, ”sent på eftermiddagen”, v. 39). De glömde aldrig den dagen som förändrade deras liv. Vi får facit, lärjungarnas slutsats – ”vi har funnit Messias” (v. 41) – men inte processen som ledde dit, diskussionerna, Döparens undervisning, tvivlet, bönerna. Hur mycket skulle vi inte gett för ett protokoll av Jesu samtal med dem den kvällen!

Johannesrörelsen måste ha sett ut som en gigantisk missionscentrum, med matställen, sovtält och bönerum. Någonstans i lägret ”bodde” Jesus (v. 39). Vi är inte många kilometer från esseernas centrum i Qumran vid Döda havet. Textfynden från denna döparsekt visar många beröringspunkter med den tidiga kyrkan. Andreas och Simon kan vara besvikna lärjungar därifrån som nu går över till Döparen (som också kan ha utgått därifrån). Längtan efter Messias var den hetaste frågan och deras diskussioner om Skriften måste ha handlat om den. Det har flugit profeteitat genom luften, argument hit och dit.

Trons gnista tänds i en handfull personer. Varför inte i alla? Guds Messias lär man känna genom att *följa efter* honom (v. 38). Det var synonymt med att *bli lärjunge*. ”Följ med och se!” säger Jesus (att *se* symboliserar ofta i Johannes texter att *tro*). Det finns inget stillastående inför Jesus. Den som lyssnar och *gör vad han hör* vinner insikt (Joh 7:17; Jak 1:22). Den som avlägsnar sig förstår allt mindre. Kallelsen till tro går från person till person. Garant för autentisk förkunnelse är *Petrusämbetet*. Därför förklaras orden ”Messias” och ”Kefas” i samma andetag. Läsaren förbereds direkt på att *trons hem* är gemenskapen kring denne apostel och hans efterföljare.

Jag, Herren, har i min trohet kallat dig, jag tar dig vid handen (Jes 42:6).

VARDAGAR I JULTIDEN EFTER NYÅRSDAGEN: 5 januari – morgonmässan:

Första läsningen: **1 Joh 3:11-21** (*Vi vet att vi har gått över från döden till livet*)

Vi ska inte bli som brodermördaren Kain (v. 12, jfr 1 Mos kap. 4). Det kan syfta på vissa gnostiker som uppfattade Gamla testamentets Skapargud som *ond* (han hade skapat den lägre, jordiska verklighet som håller oss ”fångna”). För dem var ormen i Paradiset och Kain *hjältar*. Frälst blev den som syndade så mycket som möjligt mot Skaparguden. Enligt dessa s.k. *kainiter* insåg Judas sanningen och det fick honom att förråda Jesus. Den helige Ireneus av Lyon skriver om sekten ca år 180. Deras ”vishetsbok”, *Judasevangeliets*, hittades sensationellt 1978 i en gammal grav i Egypten. Att Kain är ”den Ondes barn” (v. 12) sägs också i en judisk text som såg honom som son till en fallen ängel, Lucifer. Vi har lärt känna kärleken genom att Jesus gav sitt liv för oss. Vi ska vara beredda att göra likadant, säger Johannes, och ger ett direkt exempel: socialt hjälparbete. Det vore tomma ord att säga att man är beredd att dö för Kristus och samtidigt missa den fattige som behöver mat. Om vi bryr oss om nödlidande kan vi vara lugna, ty *kärleken gör att många synder blir förlåtna* (1 Pet 4:8). Har vi ändå dåligt samvete ska vi förtrösta på Gud. Samvetet förstår inte **allt**, men det gör Gud (v. 19-20). Dessa ord vill ge mod och hopp till kristna som känner att de inte lever upp till trons krav.

Evangelium: **Joh 1:43-51** (*Du är Guds son, du är Israels konung*)

Jesus kallar på Filippos (”följ mig” = ”bli min elev”). Filip, som har kommit till tro på Jesus (vi får inte veta hur) kallar på Natanael. Varför är han skeptisk mot Nasaret? För att byn inte nämns i Gamla testamentet? Eller hade den dåligt rykte? En mil från Nasaret låg *Sepforis*, en huvudort som med sin stora vapenarsenal blev ett revolutionärt epicentrum efter Herodes död (4 f.Kr.). Romarna jämnade den med marken och sålde invånarna som slavar. Scenen med Natanael under fikonträdet är symbolstark: drömmen om frihet, fred och välgång var drömmen om en tid då varje man kunde sitta trygg *under sin vinstock och sitt fikonträd* (1 Kung 4:25). Jesus såg kanske Natanael sova middag under ett sådant träd (v. 48). Natanael kallas för ”israelit” (v. 47). Tanken går till *Israel*, alltså patriarken Jakob som var i konflikt med sin bror Esau (inte olikt Abel och Kain). Jakob var svekfull, han lurade Esau och sin far Isak (1 Mos 25:29-34 och kap. 27), men den *sanne* israeliten Natanael är alltså *utan svek* (v. 47). På flykt från Esau, utblottad och rädd, sov Jakob på marken och drömde om en trappa som gick upp till himlen, och *Guds änglar gick upp och ner för den*. Herren själv stod framför honom och lovade att vara med honom (1 Mos 28:12 f). Detta lovar Jesus att lärjungarna ska få uppleva. Herren är *Människosonen* (v. 51), den himmelska gestalt som profeten Daniel såg (Dan 7:13). Jesus värvade alltså Filippos och Natanael till **ett nytt Israel, bättre än det gamla**. Natanael dyker upp igen i Joh 21:2 – han förblev alltså sin kallelse trogen. Han identifieras av traditionen med *Bartolomaios* i de tre andra evangelierna.

Israel ... jag har gett dig ditt namn, du är min (Jes 43:1).

6 januari – Trettondedag jul: **EPIFANIA – HERRENS UPPENBARELSE**

Första läsningen: **Jes 60:1-6** (*Herrens härlighet går upp över dig*)

Jesajas penna i en fjärran tid vittnar om ett litet, plågat folks dröm om ändlös lycka och upprättelse. Drömmen är storslagen, som Guds löften till Abraham om de talrika ättlingar vars välsignelser alla andra folk ska önska sig (1 Mos 12:3). Vi betraktar idag det överdådiga panoramat som Jesaja öppnar för vårt inre öga. Det är som på julnatten, då vi läste Jes 9:2 om ljuset som strålar över mörkrets land. Alla länder famlar i dunkel men över Jerusalem strålar Herrens härlighet. Skepp kommer västerifrån över havet med gåvor. Från Öster och Söder kommer lastdjur på de gamla karavanvägarna. Färgrika tyger, säckar med saffran och andra doftande kryddor, smycken och ädelstenar från Samarkand och Indien, konst, guld och rökelse. Alla vill till ljuset. Alla vill ge gåvor. Diasporajudar (Jerusalems ”söner” och ”döttrar”, v. 4) kommer hem, men också *kungar* (v. 3), dvs. andra folks härskare, *vandrar mot glansen* (v. 3). Visade Gud Jesaja den ändlösa strömmen av kristna pilgrimer från alla jordens länder som skulle komma att söka sig till Heliga landet, sekel efter sekel, fram till vår tid? Såg Jesaja oss som idag knäböjer inför krubban?

Andra läsningen: **Ef 3:2-3a, 5-6** (*Uppenbarelsen att även hedningar har del i löftet*)

Paulus vill här inte säga att bara han insåg att gudsfolket genom Kristus skulle omfatta alla nationer. Det har Kristus redan sagt sina apostlar (Matt 28:19-20; Mark 16:15; Apg 1:8). Men Paulus var en drivkraft som behövdes för att få urkyrkan att ta sitt missionsuppdrag på allvar och bana väg för det som profeterna sett (se ovan). Han blev själv en Betlehemsstjärna, ett *ljus för de andra folken* (Jes 42:6).

Evangelium: **Matt 2:1-12** (*Stjärntydarna kommer från österlandet för att hylla den nyfödde kungen*)

I den antika världen fanns det en diffus förväntan om en kommande världshärskare, kanske en romersk kejsare, kanske något annat. Det fanns även en stark tro på att stjärnor kunde bebåda stora mäns födelse. Den paranoide Herodes klamrade sig fast vid makten med hjälp av terror i ett folk som kokade av helig längtan efter Befriaren. Landet var en veritabel messiansk krutdurk. De vise männen med sin oskyldiga fråga om kungabarnet märker snart att de stuckit handen i ett getingbo. Maria och Josef har sett dem komma och öppnar porten. Vid krubban *hyllar* de bildade männen barnet; ordet innebär här att ”lägga sig framstupa” i tillbedjan (som i Matt 4:9f; 14:33; 28:9,17). Fullständig frid vilar över scenen – vilken kontrast till Herodes!

Min bön idag är att jag och du får vara med i anden. Må vi knäböja bland gästerna – *omvärvda av myrra och rökelse och kryddhandlarnas alla dofter* (Höga V 3:6). Må vi inte komma tomhänta dit utan ha med oss trons guld, hoppets rökelse och kärlekens myrra!

LÖRDAG EFTER EPIFANIA (TRETTONDEDAGEN): 7 januari

I morgon söndag firas *Herrens dop* och då slutar jultiden. På måndagen börjar det som vi liturgiskt kallar för första veckan i tiden ”under året”.

Första läsningen **Joh 3:22 – 4:6** (*Pröva andarna så att ni kan se om de kommer från Gud*)

Johannes varnar för falska lärare som förnekar inkarnationen, att Guds Ord i Jesus blev ”kött” (Joh 1:14; 2 Joh v. 7) och att vår frälsning därför sker *i köttet*. Jesu död för oss var ingen teater, han led verkligen och varenda blodsdroppe var verklig. Så är hans närvaro i eukaristin inte heller bara symbol utan verklighet – Johannes talar i brevet mycket om Kristi *blod* (jfr Joh 6:51-58). Johannes elev Polykarpos kallar i sitt brev till filipperna Johannes motståndare för *sådana som inte bekänner vittnesbördet om korset ... och som förvränger Herrens ord efter egna önskingar och förnekar uppståndelsen och domen* (Polycarpos, *Fil. 7:1, De apostoliska fäderna*, Artos förlag). Han har tydlig adress till *gnostikerna* och speciellt den som hette Marcion. Polykarpos uppmanar sina läsare att undvika det *tomma pratet* (gnostikernas) och *återvända till den lära som från början har överlämnats till oss*. Som Johannes står han fast vid traditionen, lika orubbligt som Paulus (Gal 1:8 f). De som tillhör Herren hör sin herdes röst (Joh 8:47; 10:1-16, 27-28; 18:37). Om någon säger sig ha ett budskap från Gud så ska det bedömas utifrån 1) om det stämmer med den apostoliska tron, och 2) broderskärleken = att man håller ihop i kyrkans gemenskap. Kristna ”egenföretagare” med sina nya samfund och ”profetiska” budskap som motsäger andra ”profetiska” budskap är en mardröm. Vi förstår precis vad han menar.

Evangelium: **Matt 4:12-17, 23-25** (*Himmelriket är nära*)

I julnatten läste vi de starka profetorden (Jes 9:2-7) om ljuset som ska lysa över ”mörkrets land”. Vi tänker på stjärnan över Betlehem. Jesaja tänkte på Galileen (de gamla stammarna Sebulons och Naftalis områden, se Jos 19:10 ff; 32 ff). Matteus ser profetian gå i uppfyllelse när Jesus börjar sin offentliga verksamhet som predikant och läkare just i Galileen. Jesus verkar vara på flykt dit: Johannes har fångslats, hans rörelse är i kaos, och polisen försöker säkert kartlägga Döparens närmaste medarbetare. Jesus stannar inte hemma i Nasaret utan flyttar till Kafarnaum vid Galileiska sjön (möjligtvis flyttade hans mor Maria med). Därifrån var det lätt att vid behov snabbt fly bort med båt. Häri liknar Jesus denna dags helgon, *Raimondo Penafort*, som också måste fly över havet. Jesus första undervisning är som en kopia av Döparens (v. 17, jfr Matt 3:2). De kraftfulla orden bekräftas av en lika framgångsrik läkargärning. Folkmassorna strömmar till. Vad står han för, denne nye lärare? Det får de snart veta. Denna läsning följs omedelbart av *Bergspredikan*.

Den som känner Gud, han lyssnar på oss (1 Joh 4:6).

I och med denna söndag avslutas jultiden. I morgon måndag börjar tiden "under året", första veckan.

Första läsningen: **Jes 42:1-4, 6-7** (*Jag låter min ande komma över honom*)

Johannes döparen citerade gärna ur profeten Jesajas bok. Däri måste han precis som alla andra judar ha undrat vem den gåtfulla "Guds tjänare" är som nämns i fyra sånger (Jes 42:1-9; 49:1-9; 50:4-9; 52:13 – 53:12). Gud lovade något "helt nytt" (Jes 42:9; jfr 65:17; 66:22), en profetisk laglärare som bär och sonar folkets synder, ja dödas i "vårt ställe" (Jes 53:4-12) och så "friköper" oss (Jes 52:3, 9; 63:9). Menas judarna själva i exilen i Babylon (jfr Jes 41:8)? Men judarna frälste inte judarna (v. 7)! Menas den persiske kungen Kyros som lät folket dra hem (jfr Jes 45:1)? Men denne avgudadyrkare kan inte vara lärare i Guds lag (v. 4) eller förmedlare av ett nytt förbund med Gud (v. 6). Johannes döparen insåg vid Jordan vem Jesaja såg: Jesus är *Guds lamm som tar bort världens synd* (Joh 1:29, 36).

Andra läsningen: **Apg 10:34-38** (*Jesus blev smord av Gud med helig ande*)

Vi får här början på Petrus sista tal i Apostlagärningarna. Orden är på kärv grekiska mitt i den annars elegant formulerade boken – Lukas var en mästare på att återge apostlarnas egna sätt att tala. Den korta sammanfattningen i v. 36-38 användes kanske vid kristen dopliturgi. Även hedningar var kallade till dopet. Det var inte självklart – många i urkyrkan avvisade först tanken (Apg kap. 11 och 15). T.o.m. Paulus och Petrus behövde *gudomlig uppenbarelse* för att kunna ta det till sig.

Evangelium: **Matt 3:13-17** (*När Jesus hade blivit döpt, såg han Guds ande komma ner över honom*)

År 1938 – när massiv antisemitisk propaganda härjade i Europa – förklarade påven Pius XI att vi kristna "i andlig bemärkelse är semiter". Det är sant. Samtliga byggstenar till vår tro finns i Gamla testamentet. När Jesus var döpt såg han i en vision himlen öppna sig (v. 16), en tydlig anspelning på profeten Jesajas långtansfulla bön (Jes 64:1 – i vissa biblar = 63:19): *O, att du slet itu himlen och steg ner!* Guds Ande vilar över Jesus så som den vid världens skapelse svävade över urdjupet (1 Mos 1:2 – Bibel 2000 kallar den för en "gudsvind"). En *ny värld* blir till i Jesus och i dem som genom det kristna dopet förenas med honom (jfr 2 Kor 5:17; Gal 6:15). Döparen visste vem Jesus var och darrade inför uppgiften att döpa honom. Symboliskt står Johannes där som hela Gamla testamentets representant och välkomnar *den utvalde* (se ovan, Jes 42:1; i Lukas (3:22) står det *min älskade son* – vi märker hur Faderns ord från himlen syftar på många ställen i Bibeln, t.ex. 1 Mos 22:2 och Ps 2:7). **Fadern** talar, **Anden** handlar, **Sonen** får sitt uppdrag – Matteus evangelium börjar och avslutar Jesu framträdande som lärare med hänvisning till *Guds helige Treenighet* (jfr Matt 28:18-20) som uppenbaras i hela Nya testamentet.